

5. Кузнецова О. О разговорном жанре на телеэкране / О. Кузнецова // Телевизионная эстрада. – Москва : Искусство, 1981. – С. 152–177.
6. Новикова А. А. Современные телевизионные зрелища: истоки, формы и методы воздействия / Анна Алексеевна Новикова. – СПб. : Алетейя, 2008. – 208 с.
7. Осекин И. Мастера эстрады о своем жанре / И. Осекин // Театр [ред. Ю. Рыбаков]. – М.: СТД, № 12. – 1966.
8. Райкин К. А. Наедине со зрителем / К. А. Райкин. – СПб.: Искусство, 1969. – 126 с.
9. Тихвинская Л. И. Кабаре и театры миниатюры в России. 1908–1917 / Людмила Ильинична Тихвинская. – Москва : РИК "Культура", 1995. – 412 с.
10. Уварова Е. Д. Вместо предисловия / Елизаветта Дмитриевна Уварова // Эстрада: что? где? зачем? : Статьи. Интервью. Публикации / [отв. ред. Е. Д. Уварова]. – Москва : Искусство, 1988. – С. 49–51.
11. Уварова Е. Д. Эстрадный театр: Миниатюры, обозрения, мюзик-холлы (1917–1945) / Елизаветта Дмитриевна Уварова. – Москва : Искусство, 1983. – 320 с.
12. Хренов Н. А. Развлекательные функции телеэстрады / Николай Андреевич Хренов // Телевизионная эстрада. – Москва: Искусство, 1981. – С. 25–42.

References

1. Vartanov, A. S. (1981). Aesthetic problems of the relationship between variety art and television. Television variety art. Moscow: Art [in Russian].
2. Zajtsev, V. P. (2003). Directed by variety art and mass shows. Tutorial. Kyiv: Dakor [in Ukrainian].
3. Klitin, S. S. (2014). Small forms. A special kind of living art: word, music, plastic, theater. St. Petersburg: GATI [in Russian].
4. Kuznetsov, Je. (1968). From the past of the Russian stage. Moscow [in Russian].
5. Kuznetsova O. O. (1981). About the colloquial genre on the television screen. Television variety art. Moscow: Art [in Russian].
6. Novikova A. A. (2008). Modern television shows: origins, forms and methods of influence. St. Petersburg: Alateya [in Russian].
7. Osekin I. (1966). Masters of stage about their genre. Theatre. № 12. Moscow: STD [in Russian].
8. Rajkin, A. (1969). Alone with the audience. SPb: Art [in Russian].
9. Tihvinskaya L. I. (1995). Cabaret and miniature theaters in Russia. 1908-1917. Moscow: Culture [in Russian].
10. Uvarova Je. D. (1988). Instead of the preface. Variety art: what? Where? For what? Articles. Interview. Publications. Moscow: Art [in Russian].
11. Uvarova Je. D. (1983). Variety theater. Miniatures, reviews, music halls (1917-1945). Moscow: Art [in Russian].
12. Hrenov N. A. (1981). Entertaining functions of the TV. Television variety art. Moscow: Art [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 18.07.2017 р.

УДК 78.087.68

Толмачов Рубен Владиславович
професор кафедри академічного
та естрадного вокалу Інституту мистецтв
Київського університету ім. Бориса Грінченка,
заслужений артист України
dzvinochok73@rambler.ru

ОСОБЛИВОСТІ ТЕОРІЇ ТА МЕТОДОЛОГІЇ РОБОТИ З ДИТЯЧИМ ХОРОМ

Мета роботи полягає в обґрунтуванні особливостей теорії та методології роботи з дитячим хором, з'ясуванні суті та визначенні закономірностей творчого становлення хорового колективу, а також розкритті педагогічних винятковостей навчання і виховання дітей у хоровому колективі. **Методологія** дослідження полягає у застосуванні загальних принципів наукового пізнання, які відповідають мистецтвознавчому та культурологічному дискурсу. Це зумовило використання таких дослідницьких методів: системно-аналітичного – для вивчення мистецтвознавчої, культурологічної, педагогічної літератури з обраної проблеми; системно-структурного – з метою глибинного дослідження суті хорового мистецтва як культурно-соціального феномена, а також інформаційного та історично-логічного підходів, що дозволило розглянути теоретико-методологічні особливості роботи з дитячим хором в часопросторовому вимірі. **Наукова новизна.** У статті на основі аналізу теоретичних засад дослідження вперше виділено соціокультурний потенціал і значення хорового мистецтва в життєдіяльності учасників хорового колективу, обґрунтовано особливості роботи з дитячим хором, з'ясовано суть та визначено закономірності творчого становлення хорового колективу. **Висновки.** На основі теоретичного обґрунтування хорового мистецтва як феномену культури виявлено соціокультурний потенціал і значення хорового мистецтва в життєдіяльності суспільства. Узагальнення та аналіз практичного досвіду керівників хорових колективів і особистісний педагогічний досвід автора статті дав підстави констатувати, що проблема дослідження теоретико-методологічних особливостей роботи з дитячим хором є актуальною. Існуючі дослідження репрезентують велику педагогічну спадщину і є значущим фактором створення методологічної бази щодо музично-педагогічного управління дитячим хором та виявлення закономірностей творчого становлення хорового колективу. В статті виділено низку об'єктивних і суб'єктивних організаційних передумов роботи з дитячим хором. Розкрито соціокультурний потенціал і значення хорового мистецтва в життєдіяльності суспільства, виділено низку об'єктивних і суб'єктивних організаційних пере-

думов роботи з дитячим хором. Визначено, що кваліфіковане керівництво може забезпечити педагог, здатний впроваджувати комплексний підхід в управлінні дитячим хором.

Ключові слова: дитячий хор, керівник хору, учасник хорового колективу, хоровий спів, музика, виховання, шкільний вік, педагог.

Толмачов Рубен Владиславович, професор кафедри академічного і естрадного вокала Інститута мистецтв Київського університету ім. Бориса Грінченка, заслужений артист України

Особенности теории и методологии работы с детским хором

Цель работы заключается в обосновании особенностей теории и методологии работы с детским хором, выяснении сути и определении закономерностей творческого становления хорового коллектива. **Методология** исследования заключается в применении общих принципов научного познания, которые соответствуют искусствоведческому и культурологическому дискурсу. Это обусловило использование таких исследовательских методов, как: системно-аналитического – для изучения искусствоведческой, культурологической, педагогической литературы по выбранной проблеме; системно-структурного – с целью глубинного исследования сути хорового искусства как культурно-социального феномена, а также информационного и историко-логического подходов, что позволило рассмотреть теоретико-методологические особенности работы с детским хором в пространственно-временном измерении. **Научная новизна.** В статье на основе анализа теоретических основ исследования впервые выделено социокультурный потенциал и значение хорового искусства в жизнедеятельности участников хорового коллектива, обоснованы особенности работы с детским хором, выявлена сущность и определены закономерности творческого становления хорового коллектива. **Выводы.** На основе теоретического обоснования хорового искусства как феномена культуры выявлено социокультурный потенциал, определено значение хорового искусства в жизнедеятельности общества. Обобщение и анализ практического опыта руководителей хоровых коллективов и личностный педагогический опыт автора статьи дал основания констатировать, что проблема исследования теоретико-методологических особенностей работы с детским хором является актуальной. Существующие исследования представляют большое педагогическое наследие и являются значимым фактором создания методологической базы по музыкально-педагогическому управлению детским хором и выявления закономерностей творческого становления хоровых коллективов. В статье выделено ряд объективных и субъективных организационных предпосылок работы с детским хором. Раскрыто социокультурный потенциал и значение хорового искусства в жизнедеятельности общества, выделен ряд объективных и субъективных организационных предпосылок работы с детским хором. Определено, что квалифицированное руководство может обеспечить педагог, способный внедрять комплексный подход в управлении детским хором.

Ключевые слова: детский хор, руководитель хора, участник хорового коллектива, хоровое пение, музыка, воспитание, школьный возраст, педагог.

Tolmachev Ruben, Honored Artist of Ukraine, Associate Professor of academic and pop vocal art Institute of Kiev University of Boris Hrinchenko

Theoretical and methodological peculiarities of work with a children's choir

The purpose of the work is to justify the features of the theory and methodology of working with a children's choir, clarifying the essence and determining the patterns of the creative formation of the choir. The **methodology** of the study lies in the application of general principles of scientific knowledge that correspond to the art criticism and cultural discourse. This led to the use of such research methods as system-analytical – to study art criticism, culturological, pedagogical literature on the chosen problem; system-structural – for the purpose of in-depth study of the essence of choral art as a cultural and social phenomenon, as well as information and historical and logical approaches, which allowed us to consider the theoretical and methodological features of work with the children's choir in the space-time dimension. **Scientific novelty.** In the article, based on the analysis of the theoretical foundations of the research, the sociocultural potential and importance of choral art in the life activity of the choir members are first pointed out, the features of work with the children's choir are substantiated, the essence is revealed and the patterns of the creative formation of the choir collective are determined. **Conclusions.** On the basis of theoretical substantiation of choral art as a cultural phenomenon, the sociocultural potential is revealed, the importance of choral art in the life of society is determined. Generalization and analysis of the practical experience of the leaders of choral collectives and personal pedagogical experience of the author of the article gave grounds to state that the problem of studying the theoretical and methodological features of work with a children's choir is relevant. Existing studies represent a great pedagogical heritage and are an important factor of the creation of a methodological base for the musical and pedagogical management of children's choruses and the elucidation of the laws governing the creative development of choral groups. The article singles out a number of objective and subjective organizational prerequisites for working with a child choir. The socio-cultural potential and importance of choral art in the life of society are revealed, a number of objective and subjective organizational prerequisites for work with the children's choir are singled out. It is determined that the qualified management can provide the teacher, capable to introduce the complex approach to management of children's chorus.

Keywords: children's choir, chorus leader, choir participant, choral singing, music, upbringing, school age, teacher.

Актуальність теми дослідження. У реаліях соціокультурного простору актуалізується віднаходження нових шляхів для оптимізації вокально-хорового розвитку співаків дитячого хору. Нині музична освіта шукає відповіді на актуальні для неї ускладнення в контексті змін, реформ та соціальних зрушень, що відбуваються в українському суспільстві. Апеляція до теорії та методології української хорової освіти набуває особливої актуальності, оскільки вказівним напрямком реформ, що проводяться в Україні, стала гуманітаризація освіти, що припускає відродження ідеалів і духовних цінностей, відродження природних зв'язків між освітою і культурою, освітою і наукою, освітою і релігією, відродження національної традиції і способу навчання. Зміст сучасної освіти передбачає можливість інтеграції осо-

бистості в систему світової і національної культури. Можна констатувати, що музична педагогіка не стоїть осторонь проблемної ситуації, що склалася в суспільстві [13, 52].

Разом з цим, на практиці відчувається відсутність науково обґрунтованих засад музичного виховання, нерозуміння традицій музичного виконання, нав'язування шаблонів вокального і інструментального виконання засобами масової інформації, що на сьогодні є причиною низького рівня музичної культури молоді у нашій країні. Як відзначає Н. Кречко, дотепер не існує дефініції "хорова культура", яка б відповідала вимогам теоретичного мистецтвознавства [7, 132].

Коментуючи ситуацію, що склалася в сфері дитячого вокально-хорового навчання, В. Крюкова констатує, що хорове навчання на сьогодні зайшло у безвихідь, воно не вирішує покладених на нього завдань [8, 160].

Про проблеми у сфері формування співацьких навичок дітей пише Т. Глушакова. На думку дослідниці, практика масового хорового співу показує, що керівники дитячих колективів далеко не завжди володіють, у всій повноті, процесом ефективного управління діяльністю учасників хорового колективу. Часто спостерігаються розбіжності між обраним виконавським репертуаром (твори вітчизняної і зарубіжної класики, пісні радянських композиторів, народні пісні і так далі) і якістю виконання, яке великою мірою визначається тим, наскільки природно і органічно співають учасники хору [4, 19–27].

Ситуація, що склалася, обумовлюється також відсутністю державних цільових програм спрямованих на підтримку закладів естетичного виховання. На державному рівні, констатується факт унікальної виховної ролі мистецтва, але цілеспрямована дослідницька робота спрямована на обґрунтування ситуації, що склалася, не ведеться. Ніхто не відстежує негативних наслідків масової поп-культури, не ставить бар'єру проти низькосортної художньої продукції в галузі культури, в області музичної освіти. Нині, на жаль, поняття художнього (позитивного) і антихудожнього (негативного) не входять в нормативи музичної освіти та художньо-естетичного виховання. Якщо раніше проблема вирішувалася владним шляхом, більшою мірою засобами цензури, а також політичними і суспільними організаціями, (при тому не повсякчас справедливо), то сьогодні вважається, що кожна освічена особистість може сама окреслити ступінь позитивного або достатній рівень негативного у всіх сферах життєдіяльності, в тому числі й у мистецтві. Отже, відродження хорової культури в Україні є нині актуальною проблемою. Вибір теми статті обумовлений потребами нинішнього соціального знання в системних, міждисциплінарних дослідженнях складних, поліфонічних культурних явищ, до яких належить мистецтво хорового співу.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні особливостей теорії та методології роботи з дитячим хором, з'ясуванні суті та визначенні закономірностей творчого становлення хорового колективу, а також розкритті педагогічних винятковостей навчання і виховання дітей у хоровому колективі.

Виклад основного матеріалу. Аналіз наукових розвідок доводить, що проблематика хорової культури, хору має багатовекторний характер. Її окремі частини досліджуються в різних науках.

Хорова культура України – феноменальне явище не лише національної, а й світової музичної культури. Характерні для неї інтенсивні новаторські пошуки. Вона формувалася протягом багатьох століть на відомих взірцях фольклорної та духовної музики, стилістично-художньо конституювалася у творчості численних всесвітньо відомих вітчизняних композиторів й диригентів.

Сутнісними поняттями хорознавства є поняття хорового колективу. В.Г. Соколов відзначає, що тільки колектив, що володіє технічними і художньо-виразними засобами хорового виконання, необхідними для передачі думки, почуттів, ідейного змісту, закладеного в творі, може називатися хором [16, 7].

Хор – сфера універсалізму і інтегративності, спілкування і узагальнення, що виражає фундаментальні вектори самого життя. Основою хору стають організовані і об'єднані спільною метою і відповідальністю співаки, здатні у своєму виконанні відтворити хорову партитуру різної складності і різних музичних жанрів від простого фольклорного твору до складних зразків хорової літератури. Відзначимо, що нині провідні дитячі колективи нашої країни цілковито відповідають таким завданням – показують володіння усім арсеналом вокально-хорового виконання.

Вітчизняними та зарубіжними науковцями констатується значна місія хору для новочасного суспільства. Американський громадський діяч, філософ К. Гарднер, відзначаючи особливе положення дитячого хорового ансамблю та його високу місію, як для музичного мистецтва, так і для сучасного суспільства в цілому, констатує: "Світ – це багатоголосий хор несхожих одна з однією людей і народів, залучених в діалог" [5, 150]. Застосування ним поняття "хор" в цьому контексті є не випадковим. У соціальному аспекті воно виражає універсальні виміри людського існування, ідею "єдності в множині". Універсальний загальнолюдський феномен хору – своєрідна мистецька модель суспільства, ґрунтована на діалогічному спілкуванні. Відзначаючи унікальне значення дитячого хору для збільшення соціального досвіду, оновлення життєвих переживань, Г. Струве відзначає: "Хор – це прообраз ідеального суспільства, ґрунтованого на єдиному спрямуванні і злагодженому диханні, суспільства, в якому важливо почути іншого, прислухатися один до одного" [17, 114].

Методологічні проблеми хорового мистецтва і дослідження сегментів його історії в загальному контексті музичної культури досліджуються музикознавцями та виконавцями: Т. Гусарчуком, Б. Деменком, Л. Пархоменком, Я. Пилипчуком, та в музично-психологічних працях М. Арановського, М. Блінової, Ю. Кремльова, Е. Курта, В. Медушевського, А. Мухи, Є. Назайкінського, Б. Теплова, Ю. Хохлова, Р. Якобсона та інших [15, 408–455].

Естетичним засадам та властивостям системи виразових засобів хору присвячені наукові роботи О. Козаренко, О. Кушнірука, С. Павлішина, М. Михайлова, Л. Раабена, С. Яроцинського. Особливо увага приділена темі психології музичного сприйняття та питанням особливостей функціонування музики в соціальному середовищі (О. Костюк, І. Ляшенко) [4; 13; 18].

Серед досліджень з музичної педагогіки і методики варто наголосити на працях українських вчених-педагогів Г. Падалки, О. Рудницької, О. Ростовського, С. Садовенко [7; 10; 11]. Хоча вони не присвячені окремо особливостям роботи з дитячим хором, але в цілому фіксують увагу на дидактичних цілях і методах музичного виховання, зазначають шляхи оптимального застосування методів роботи з дитячим творчим колективом у педагогічному процесі.

Важливими в контексті нашого дослідження є праці Б. Асаф'єва як музикознавчі, так і ті, що окремо аналізують проблеми хорового мистецтва [1, 216]. В. Сухомлинський вважав музику важливим засобом моральної й інтелектуальної соціалізації особистості [12].

Практичними питаннями хорового мистецтва і хорової культури займається спеціальна музикознавча дисципліна – хорознавство, значний внесок у розвиток якої здійснено у працях Е. Гаркунова, Г. Дмитревського, А. Єгорова, В. Живова, С. Казачкова, В. Краснощокова, А. Лашенка, П. Левандо, С. Олефір, К. Пігорова, В. Соколова, П. Чеснокова. Проте варто підкреслити, що ракурс розгляду теми дитячого хору дуже вузький, завдання – вузькопрофесійні, спрямовані, передусім, на аналіз технологічної методології хорової справи [4; 12; 17].

Тема дитячого хору розглядається літературознавцями і театрознавцями (А. Веселовський, Ф. Зелінський, О. Фрейденберг, а також М. Андреев, В. Головешка, Н. Грінбаум, В. Стратилатова), які пишуть про хор у контексті вивчення літератури і театральної культури окремих парадигм і країн [3; 11; 18].

Робота керівника над наріжною методологією звучання музичного ансамблю досліджена у працях Т. Смирнової та Л. Сверлюк [11; 14].

Коли йдеться про становлення української хорової культури кінця ХХ початку ХХІ століть, слід акцентувати увагу на істотних трансформаціях цінностей музичної культури, що відбулися в національній культурі. Дослідження динаміки розвитку сучасного музичного простору присвячені праці С. Безклубенка, В. Лобаса, Ю. Легенького [1; 6]. Вчені обґрунтовують наявність неабияких зрушень у музичній світовій культурі. Змінилася сфера послугування музики в суспільстві, її вага та статус. Ще у 1935 р. Й. Хейзинга констатував у числі провідної специфіки сучасної культури збільшення пасивності людини в дозвіллі: "В традиційних суспільних утвореннях народ сам творить собі дозвілля, шукаючи розваг у співі, танці, грі і атлетиці. Люди разом співають, танцюють, грають. У сучасній культурі майже все змістилося: усі розважаються тим, що для них співають, танцюють, грають інші" [18, 276–277]. Розвиток аудіовізуальних мистецтв призводить до усунення глядача, слухача з активної участі в реальній дії. Аудиторію, що бездумно споживає художню продукцію, та не бажає брати участь в художній творчості, можна зацікавити лише музикою і видовищем, що збуджують найпримітивніші інстинкти, почуття, потяги. Нині найдоступнішою для мас споживачів музичної продукції є зразки музичних творів низької якості, що не мають високохудожнього змісту, які формують подеколи спотворені уявлення про якісні характеристики співацького голосу, а також здійснюють негативний психічний вплив на особистість. Така ситуація стала причиною низького рівня музичної культури молоді в нашій країні, спричинила розмежування між потребами сучасної слухацької аудиторії та цінностями світової музичної культури. Йдеться про явище музичного нонконформізму. Разом із цим вчені відзначають, що культура виступає осередком розвитку особистості тільки тоді, коли індивід виконує діяльність, спрямовану на досягнення і засвоєння духовних цінностей як необхідної умови його гармонійного взаємозв'язку з навколишнім світом. Таким чином, основною рушійною силою соціокультурного розвитку дитини є залучення її до різних видів діяльності.

Найважливіша особливість хору – діяльнісне начало. Хор завжди існував як засіб трансляції і ретрансляції вищих цінностей [6].

Залучення особистості до творчості, виховання творчих установок починається з дитинства. Діяльність дітей в освоєнні хорового мистецтва сприяє процесу активного включення в соціальне середовище, розвитку у них соціально значущих особистісних якостей і творчих здібностей. Музична діяльність дітей в області хорового співу виступає як активна специфічна форма соціалізації через освоєння здобутків хорового мистецтва, в процесі якої розвиваються соціокультурні, психофізичні особистісні якості дітей на основі оволодіння навичками музичної діяльності, формування уявлень про засоби музичної виразності і про музику як соціальне явище. Зайняття хоровим співом сприяє пробудженню у дітей адекватного сприйняття соціуму, моральної позиції, позитивного відношення до національних традицій і загальнолюдських цінностей.

Осмислення дітьми того, що вони беруть участь у спільному виконанні, і що музичний твір, виконаний колективно, звучить експресивніше, ніж заспіваний сольо, – усвідомлення цієї сили хорового виконання здійснює на дітей-співаків значний вплив.

Отже, значення хорового співу постає виховним фактором. Сприяє піднесенню рівня усіх занять дітей. На відміну від дорослих виконавців, навчених життєвим досвідом, осіб які ставляться до мистецтва не тільки емоційно, але й на основі власного життєвого досвіду, діти, що з самих ранніх років залучаються до світу мистецтва, засвоюють естетичні судження одночасно зі сприйняттям оточуючого світу. Діти, що співають у хорі, де ставляться певні художньо-виконавські завдання, виконують їх водночас з виконанням, нехай маленьких, але для них дуже важливих, "дитячих" життєвих завдань.

Основним завданням керівника у роботі дитячого хорового колективу повинно стати утворення умов для перманентного процесу засвоєння дітьми моральних цінностей, норм і правил, формування культурної, високоморальної людини, здатної самостійно, творчо мислити, відповідати за прийняті рішення, позитивно перетворювати навколишній світ. Таким чином, навчання співу дітей є дієвим засобом їх виховання і розвитку. Дитячий хоровий колектив – це не тільки творчий проект. Він має ще й велике суспільне значення. У єдиному колективі виступають діти з різних соціальних прошарків та національностей. Вони навчаються слухати і чути один одного і поза мистецтвом, відчувати себе дітьми країни і передаватимуть це відчуття єдності іншим [10; 3; 9].

Протягом століть хоровий спів укріплювався як найбільш доступний вид масового музикування (цю тезу обґрунтував і відстоював академік Б. Асаф'єв), а в реаліях сучасності хорове мистецтво і хоровий спів – масове демократичне мистецтво. А це означає, що почуття, ідеї, закладені в словах і музиці, виражаються не однією людиною, а масою людей. Співоче виховання дітей у нас в країні нині здійснюється переважно через хоровий спів на уроках музики і в позакласній роботі, сольних і хорових гуртках, вокальних ансамблях. Таким чином, хорове мистецтво сприяє музично-просвітницькому вихованню не тільки учасників хорового виконання, але широких мас слухачів.

Хор в Україні традиційно репрезентує духовні цінності суспільства. Тяжіння до хорового, а відтак – до спільного, колективного, загального, закладено у самому сутнісному початку української культури. Це відзначалося видатними діячами культури, філософії усіх часів і країн.

Отже, хорове мистецтво є одним із найдавніших і цінних здобутків української культури. Впродовж довготривалого історичного періоду воно укріплювалося як певний універсальний культурно-соціальний феномен. Як форма духовної культури і специфічний вид художньої діяльності людини, хорове мистецтво має великий соціокультурний потенціал, що визначає його місце і роль в життєдіяльності суспільства і відіграє значний вплив на особистість. У контексті особистісного розвитку хорове мистецтво впливає на усі сторони свідомості і діяльності людини, модернізуючи, підновлюючи і ушляхетнюючи її внутрішній духовний світ.

Системний і усебічний вплив керівника на хоровий колектив із застосуванням методів вокально-хорового, музично-педагогічного, етичного, естетичного, музикознавчої і сценічної дії в сучасній музичній педагогіці трактується, як методологія управління хором. Керівник хору повинен усвідомити мету й завдання створення дитячого хору та у відповідності з ними налаштувати роботу.

Прямий обов'язок керівника дитячого хору полягає в тому, щоб удосконалювати методи та методологію роботи з хоровим колективом, щоб вони відповідали не тільки музично-освітнім, а й виховним в найширшому сенсі цілям. На наш погляд, така життєва позиція заслуговує бути екстрапольованою на наше суспільство в цілому. Розуміння методології репетиційно-виконавського процесу з хором засновано, насамперед, на досконалому вивченні хорознавчих проблем, на усвідомленому застосуванні непорушних методів хорової роботи. Кожен момент репетиційної діяльності, чи то ознайомлення з твором або його художнє опрацювання, має власне місце в послідовності дій диригента. Зміщення моментів репетиційного ходу виучування репертуару ставить у залежність від непродуманих рішень музично-виховний процес, який, безумовно, важливий в естетичному розвитку дітей.

Методичні засади в роботі з дитячим хором, як відомо, мають свою специфіку. Методологічне мислення діяльності хорового диригента ставить перед ним завдання усебічної діагностики учасників хору як об'єкту навчання та виховання. Багаторічний музично-педагогічний досвід управління дитячими колективами свідчить, що головне полягає в тому, що необхідно враховувати вік дітей, їх інтереси. Чуливість дитячої душі настільки безпосередня і непередбачувана, що виходити на репетицію з дитячим хором, маючи якісь "готові рецепти", просто неприпустимо. Мабуть, більш ніж в роботі з дорослими співаками, з дитячою аудиторією керівнику хору слід вибудовувати діяльність з більшою віддачею, з розумінням психологічних, фізичних відмінностей дітей, бути їм наставником, вихователем і просто товаришем водночас. Проблематично диригентові віднайти таку форму спілкування з дітьми, при якій задіявалися б професійно-технологічні, тобто вокально-хорові завдання, постійно укріплювався фундамент подальшої діяльності, підтримувався інтерес дітей, на репетиціях існував би унікальний емоційний тонус відповідно до художніх завдань.

Мета спілкування керівника хору з учасниками хору – створення творчої обстановки у хоровому колективі. Досвід доводить, що це великою мірою є кладна методологічна проблема, яка вирішується позитивно тільки шляхом проведення кваліфікованої музично-педагогічної діяльності керівника хору [2].

Отже, будь яка діяльність проблематична без спілкування. Тільки у спілкуванні, орієнтуючись на довірчі контакти з учасниками хору, надихаючи дітей на покращення виконавської майстерності, можливо пробуджувати у них творчу впевненість, потенційні сили і енергію, здатну актуалізувати унікальну і неповторну за своєю суттю радість дитячої творчості.

Висновок. На основі теоретичного обґрунтування хорового мистецтва як феномену культури виявлено соціокультурний потенціал і значення хорового мистецтва в соціокультурному розвитку суспільства. Узагальнення та аналіз практичного досвіду керівників хорових колективів і особистісний педагогічний досвід автора статті дав підстави констатувати, що проблема дослідження теоретико-методологічних особливостей роботи з дитячим хором є актуальною. Існуючі дослідження репрезентують велику педагогічну спадщину і являються значущим фактором створення методологічної бази

щодо музично-педагогічного управління дитячим хором та виявлення закономірностей творчого становлення хорового колективу. Визначено, що кваліфіковане керівництво може забезпечити педагог, здатний впроваджувати комплексний підхід в управлінні дитячим хором.

Визначено, що за останні роки популярність хорового співу помітно зменшилася. У масовій сучасній культурі визнаною стає популярна, сприйнятлива й доступна музична продукція. За таких умов, на перший план виходить "незацікавлене задоволення", тобто пасивна діяльність, що отримується слухачами від споглядання музичної культури без потреби у додатковій художній інформації. Дослідженнями констатується небажаний вплив на особистість такої ситуації.

Визначено, що на противагу ситуації, що склалася у масовій сучасній культурі, особливість хорового мистецтва виражена в активній суспільно корисній масовій діяльності, що сприяє розвитку творчої активності особистості, здатної віддавати власні можливості і здібності на користь суспільству. Така суспільно корисна діяльність спонукає до розширення музичних знань, умінь і навичок, примушує систематично їх удосконалювати.

Примітною організаційною особливістю діяльності хорового колективу слід вважати демократичну основу хорового виконавства. Демократизм в аматорській хоровій сфері, як відомо, обумовлюється тим, що вона об'єднує людей незалежно від їх розвитку і освіти, суспільної приналежності або психологічного типу.

Наступною особливістю роботи з дитячим хором є доступність цього виду дозвіллевої діяльності. Участь у хорі у більшій мірі залежить від власного бажання людини. Хорове мистецтво надає можливість людям, що мають елементарно розвинений голос і музичний слух, стати учасником хорового колективу.

Складні сучасні умови у сфері музичного мистецтва ускладнюють завдання керівництва дитячим хором. Проте і в реаліях сьогодення кваліфіковане керівництво дитячим хором може забезпечити той педагог, який здатний ввести у свою діяльність комплексний підхід в управлінні колективом з методологічних позицій. Методологія управління дитячим хором ґрунтується на пізнанні змістовної сутності цього феномену і оптимізації музично-педагогічних і психологічних методів впливу на хоровий колектив як на об'єкт навчання і виховання.

Література

1. Асафьев Б. В. О хоровом искусстве: Сб. статей / Сост. и коммент. А. Павлова-Арбенина. Ленинград: Музыка, 1980. 216 с.
2. Василевська-Скупа Л. П. Формування комунікативних умінь майбутніх учителів музики в процесі фахової вокально-хорової підготовки [Текст] : дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Вінницький держ. педагогічний ун-т ім. Михайла Коцюбинського. Вінниця, 2007. 249 арк. арк. 193–214.
3. Васильєва О. В. Формування морально-естетичної культури учнівської молоді засобами хорового мистецтва на Слобожанщині (кінець XIX – початок XX століття) [Текст] : дис... канд. пед. наук: 13.00.01. Харків : Харківський національний педагогічний ун-т ім. Г.С.Сковороди, 2005. 230 арк.: табл. арк. 187–216.
4. Глушакова Т. И. Вокальные упражнения в процессе формирования певческих навыков школьников в хоре : диссертация ... кандидата педагогических наук : 00.00.02. Москва, 1982.
5. Желудкова, В. И. Хор в русской культуре конца XIX начала XX века: дис. канд.культурологи:24.00. 04. Саранск, 1999. 150 с.
6. Ковалик П. А. Хорове виконавство як феномен творчої взаємодії (з досвіду Київської хорової школи) [Текст] : дис... канд. мистецтвознавства: 17.00.03.. Київ : Національна музична академія України ім. П.І.Чайковського, 2002. 159 арк. арк. 143–159.
7. Кречко Н.М. Хорова культура України у системі культурологічних та музико логічних // Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку Випуск 16, Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету Том I. Рівне, 2010.
8. Крюкова В. В. Музыкальная педагогика. Москва : Феникс, 2002. 280 с.
9. Москальова Л. Ю. Моральне виховання особистості майбутнього вчителя музики і художньої культури засобами українського сакрального хорового мистецтва [Текст] : дис... канд. пед. наук: 13.00.04.. Київ : Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. 2004. 231 арк. арк. 174–203.
10. Садовенко С.М. Світ фольклору: Український дитячий музичний фольклор як засіб формування музичних здібностей дітей дошкільного віку / Науково-методичний посібник. Київ : КТ "Київська нотна фабрика", 2007. 332 с.
11. Сверлюк Л. І. Формування гуманних взаємин у дитячих хорових колективах [Текст] : дис... канд. пед. наук: 13.00.02 /— Київ : Київський національний ун-т культури і мистецтв, 2006. 206 арк. арк. 156–182.
12. Сердце отдаю детям [Текст] / В. А. Сухомлинский. 2.изд. Київ: Радянська школа, 1971. 244 с.
13. Скопцова О. М. Становлення та особливості розвитку народного хорового виконавства в Україні (кінець XIX–XX століття) [Текст] : дис... канд. мистецтвознавства: 17.00.01. Київ : Київський національний ун-т культури і мистецтв, 2005. 208 арк. арк. 179–98.
14. Смирнова Т. А. Теоретичні і методичні засади диригентсько-хорової освіти у вищих навчальних закладах [Текст] : дис... д-ра пед. наук: 13.00.04. Київ : Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України, 2003. 510 арк. арк. 408–455.
15. Смирнова Т. Хорознавство / Т. Смирнова. – Х. : ХДПУ, 2000.
16. Соколов, В. Г. Работа с хором. Москва : Музыка, 1967.
17. Струве Г.А. Школьный хор. Книга для учителя. Москва : Просвещение, 1981. 191 с.
18. Хейзинга Й. Homo Ludens: Статьи по истории культуры [Текст] / сост., пер. и авт. вступ.ст. Д. В. Сильвестров. Москва : Прогресс : Традиция, 1997. 416 с.

References

1. Asafev B. V. (1980). About a choral art. Lviv: Muzyka [in Ukrainian].
2. Vasylevska-Skupa L. P. (2007). Forming of communicative abilities of future music masters is in the process of professional vocally choral preparation. Extended abstract of candidate's thesis. Vinnycja [in Ukrainian].
3. Vasylieva O. V. (2005). Forming of morally aesthetic culture of student's young people by means of choral art on Slobozhanshyna (an end of XIX is beginning of XX of century). Extended abstract of candidate's thesis. Charkiv [in Ukrainian].
4. Glushakova T. I. (1982). Vocal exercises of schoolchildren in the process of forming of ability to sing in choir. Extended abstract of candidate's thesis. Moskva [in Russian].
5. Zheludkova V. I. (1999). Choir is in the Russian culture of end of XIX of beginning of XX of century. Extended abstract of candidate's thesis. Saransk [in Russian].
6. Kovalyk P. A. (2002). Choral carrying out as phenomenon of creative co-operation (of Kyiv choral school). Extended abstract of candidate's thesis. Kyiv [in Ukrainian].
7. Krecko N.M. (2010). A choral culture of Ukraine is in the system of culturological and logical researches. Ukrainian culture: the past modern, ways of development, (Vols. 1) Rivno [in Ukrainian].
8. Kryukova V. V. (2002). Musical pedagogics. Moskva [in Russian].
9. Moskalova L. Ju. (2004). Moral education of personality of future music and artistic culture teacher by means of the Ukrainian sacral choral art. Extended abstract of candidate's thesis. Kyiv [in Ukrainian].
10. Sadovenko S. M. (2007). World folklore: Ukrainian children's musical folklore as a means of forming musical abilities of preschool children. Scientific and methodical manual. Kyiv. [in Ukrainian].
11. Sverlyuk L. I. (2006). Development of human relations in children's choral collectives. Extended abstract of candidate's thesis. Kyiv: [in Ukrainian]
12. Sukhomlinskiy V. A. (1971). I give my heart to children. Kyiv: Radanska shkola [in Ukrainian].
13. Skopцова O. M. (2005). Becoming and features of development of the folk choral performance in Ukraine (the end of XIX- XX is a century) Extended abstract of candidate's thesis. Kyiv [in Ukrainian].
14. Smyrnova T. A. (2003). Theoretical and methodical principles of conductor-choral education in higher educational establishments. Extended abstract of candidate's thesis. Kyiv [in Ukrainian]
15. Smyrnova T. (2000). Work of choir. Charkiv [in Ukrainian].
16. Sokolov, V. G. (1967). Work with choir, Moskva: Muzyka [in Russia].
17. Struve G.A. (1981). School choir. Book for a teacher, Moskva: Prosveshchenie [in Russian].
18. Heizinga J. (1997). Homo Loudens: the Articles on history of culture, Moskva: Progres: Tradiciya [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 20.07.2017 р.

UDC 78.03

Khil Olena

Ph.D., Dean of the Piano-Theoretical
Faculty of the Odessa National
A. V. Nezdanova Musical Academy
Sungirl2009@ukr.net

"CHILDHOOD-YOUTHHOOD" AS SPECIAL PSYCHOCULTURAL CATEGORY AND ITS SPECIAL MISSION IN CULTURE AND ARTS OF THE XX CENTURY

Purpose of the research is to consider the image of childhood in the national music of XX century within the scope of symbolization of respective sense in artistic sphere in whole, in applied art. **Methodology** of the research consists of intonation approach of Asafev's School taking into account the spiritual grounds of the concept of intonation in signing practice of Christian churches. Position of stylistic comparativeness described in the Asafev's work "Symphonic Etudes" dated 1910, is of special importance. Contemporary performance approach in his actual intonation orientation is considered basing on the works of N. Korykhalova, A. Sokol, E. Markova, and P. Muliar. **Scientific novelty** of the work is seen in originality of theoretical idea of reflection and symbols of childhood in artistic self-sufficient and applied spheres. Consideration of the link with neo-rococo of XX century with the line of childishness in the art of the past century is considered innovative. **Conclusions.** Multi-aspect link of childish-adolescent is reflected in religious, scientific-philosophical ideas, imaginative tasks of artistic compositions and distribution of systemic approaches in professional education, universally including the consciousness in its logical quality of adult individuum, but leaving a special place for extremely early profilization, including in music until now.

Keywords: childhood, history of culture, children's music, social development, ethnography of childhood, child psychology.

Хіль Олена Михайлівна, кандидат мистецтвознавства, декан фортепіанно-теоретичного факультету Одеської національної музичної академії ім. А.В. Нежданової

«Дитинство-юнацтво» як особлива психосоціокультурна категорія і її спеціальна місія у культурі та мистецтві ХХ століття

Метою дослідження є осмислення образу дитинства у вітчизняній музиці ХХ століття в аспектах символізування відповідного сенсу в художній сфері в цілому, в прикладній творчості. **Методологічна основа** роботи – інтонаційний підхід школи Асаф'єва, з урахуванням духовних підстав концепції інтонації в співецькій практиці Християнських церков. Особливе місце для нас має позиція стилістичної компаративістики, яка закладена в роботі Асаф'єва 1910 року "Симфонічні етюди". Сучасний виконавський підхід в його актуальному інтонаційному орієн-